

4. Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

УДК 331.101.6 -035.83

Орленко О. М.,

*викладач кафедри економіки підприємства
Одеського національного економічного університету*

**ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК УМОВА
ЗРОСТАННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ НА ОЛІЙНО-ЖИРОВИХ
ПІДПРИЄМСТВАХ**

Анотація. У статті розглянуто стратегію диверсифікації діяльності підприємства як основної умови для зростання продуктивності праці та забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних олійно-жирових підприємств. Здійснено аналіз показника продуктивності праці на 14 вітчизняних олійно-жирових підприємствах та встановлено існування певної залежності між високим рівнем продуктивності праці на підприємствах та кількістю видів продукції, які випускаються. Запропоновано подальші напрямки стратегії диверсифікації для використання даною групою підприємств.

Ключові слова: диверсифікація діяльності підприємства, умови зростання продуктивності праці, олійно-жирові підприємства, напрямки диверсифікації

Постановка проблеми. Швидкі темпи науково-технічного прогресу, загострення конкуренції, яке відбувається на фоні глобалізації, вимагає від підприємств пошуку шляхів збереження та посилення власних позицій, як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках. Цього можливо досягти лише за рахунок постійного оновлення та розширення асортименту продукції, що є притаманним для стратегії диверсифікації. В результаті використання цієї стратегії збільшується загальний обсяг виробництва, що дозволяє підвищувати рівень продуктивності праці та посилювати конкурентоспроможність підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розробку теоретичних засад стратегії диверсифікації здійснили ряд зарубіжних авторів: Портер М., А., П. В. Друкер, Ф. Котлер, Ансофф І., Фатхутдинов Р., та ін. Впливу стратегії диверсифікації на розвиток

промислових підприємств приділено увагу у працях і вітчизняних науковців: Пересадько Г. О., Курганова Ю. А., Кундиус В. А. Соболева В. Ю., Ефимичев Ю. І. та ін.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість наукових робіт, присвячених теоретичним аспектам розвитку стратегії диверсифікації, в сучасній науковій літературі відсутній комплексний аналіз впливу цього виду стратегії на розвиток підприємств та збільшення рівня продуктивності праці. Недостатньо досліджений взаємозв'язок диверсифікації діяльності з інноваційними процесами на підприємстві.

Мета статті полягає в узагальненні теоретичних матеріалів щодо диверсифікації та аналізу вітчизняної практики використання даної стратегії підприємствами олійно-жирової промисловості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш за все наведемо загальне визначення Ансоффа І. [1], який приділяв значну увагу цій проблемі. На його думку, диверсифікація - це термін, який застосовується до процесу перерозподілу ресурсів, які існують на даному підприємстві, в інші сфери діяльності, які істотно відрізняються від попередніх. Причому цей процес стосується, перш за все, переходу на нові технології, ринки і галузі, до яких раніше підприємство не мало ніякого відношення. Крім того, сама продукція підприємства повинна бути також абсолютно новою.

Пересадько Г. О. [2] трактує диверсифікацію, як "розширення сфери діяльності підприємства, що супроводжується освоєнням нових видів діяльності, виробництв, товарів і ринків з метою адаптації до змін умов господарювання, повного використання потенціалу підприємства, зниження ризику, а в підсумку – забезпечення умов тривалого виживання і розвитку на ринку".

З точки зору Соболева В. Ю. та ін. [3], "диверсифікація - це процес ефективного комплексного використання виробничих факторів шляхом вдосконалення виробництва на основі інновацій".

Кундиус В. А. [4] зазначає, що диверсифікація виступає як одна зі складових частин стратегії ревіталізації, під якою він розуміє "оживлення, розвиток". Це такий метод управління, який застосовується в питаннях концентрації зусиль на потребах ринку, у винаході нових видів бізнесу, в поживленні організації і т. п. За сучасних умов він базується на впровадженні у виробництво інновацій, вдосконаленні ринкової інфраструктури, концентрації зусиль на потребах ринку, розвитку інтеграційних процесів, винаході нових видів бізнесу, диверсифікації діяльності. Тобто стратегія ревіталізації, побудована на створенні та використанні інновацій, включає в себе і стратегію диверсифікації.

Ми цілком поділяємо цю думку, оскільки стратегія диверсифікації може забезпечити сталий розвиток лише за умови, що дана стратегія базується на інноваціях. До того ж, якщо диверсифікацію розглядати, як процес освоєння підприємством нових видів продукції, нових напрямків діяльності, нових ринків, то можна констатувати, що диверсифікація являє собою процес реалізації потенціалу певних інновацій з метою збільшення рівня економічної та соціальної ефективності своєї діяльності в умовах мінливої ринкової ситуації. Адже успішно функціонуюча в даний момент компанія постійно ризикує втратити перспективи для свого розвитку в майбутньому. Таким чином, використання стратегії диверсифікації у сукупності з інноваціями є об'єктивною необхідністю для сучасних підприємств при побудові лінії управління своєю діяльністю.

Схожої точки зору дотримується Курганов Ю. А. [5], який зазначає, що інноваційна діяльність, з точки зору менеджменту, відповідає за своєю сутністю поняттю диверсифікації, з якою сучасні компанії неминуче стикаються для забезпечення свого динамічного розвитку в умовах глобалізації та нарощування ефективності механізмів міжнародної взаємодії в області відтворення і торгівлі. Даний автор розглядає диверсифікацію "у якості еволюційної форми реорганізації управління та виробництва". Тобто диверсифікація передбачає оновлення як процесу виробництва, так і управління, що є притаманним та тотожним

інноваційним процесам, які відбуваються в обох цих сферах діяльності підприємства.

Ефимичев Ю. І. та співавтори [6] мають власний погляд на взаємозв'язок між інноваціями та стратегією диверсифікації. Вони зауважують, що "оскільки виробничий процес на підприємстві повинен бути безперервним, то існує взаємозв'язок нововведень і диверсифікації виробництва, які набувають циклічного характеру. При цьому названі процеси настільки тісно переплітаються між собою, що кожен з них є одночасно і умовою здійснення, і основним фактором, і результатом для іншого." Дані автори обґрунтовують диверсифікацію виробництва на основі єдності двох її сторін: матеріальної основи інноваційного прогресу і результатів виробничої діяльності підприємства. Таким чином, логічно вихідним в процесі диверсифікації є матеріалізація інновацій, а результативним - досягнення економічної ефективності.

На нашу думку, можна простежити залежність та взаємообумовленість між інноваціями, диверсифікацією та рівнем продуктивності праці. Головним завданням сучасних підприємств є утримання конкурентних переваг за рахунок збільшення рівня продуктивності праці. Цього можна досягти за рахунок впровадження інновацій та диверсифікації діяльності підприємства, тобто постійного оновлення та розширення асортименту продукції. Якщо розглядати інновації на рівні підприємства, то будь-які зміни на підприємстві, як то виробництво нової продукції, нові технології її виробництва та/чи просування, нові методи управління можуть розглядатися у якості інновацій. Таким чином, можна зробити висновок про існування зв'язку інноваційних процесів на підприємстві з диверсифікацією його діяльності.

Важливо зауважити, що існують певні відмінності у практиці використання стратегії диверсифікації українськими та закордонними підприємствами. Першопричиною диверсифікації виробництва на вітчизняних підприємствах в більшості випадків є дефіцит фінансових і матеріальних ресурсів, що виникає на певному етапі виробничо-

комерційної діяльності, як правило, на етапі спаду виробництва або взагалі проведення процедури реструктуризації підприємства. В той час, як за кордоном підприємства, як правило, починають застосовувати стратегію диверсифікації на етапі максимальної ефективності своєї діяльності, коли у підприємства достатньо ресурсів та можливостей використати їх ще більш ефективно, а також створити для себе фундамент для подальшого росту в майбутньому. Тому особливої уваги до активізації процесів диверсифікації вимагають ті вітчизняні підприємства, які займають вагоме місце в національній економіці та мають прискорені темпи розвитку. Серед таких можна з впевненістю назвати переробні підприємства вітчизняного олійно-жирового комплексу.

Олійно-жирова галузь є провідним сектором агропромислового комплексу, який згідно переліку пріоритетних галузей економіки, затвердженого Кабінетом Міністрів України від 14 серпня 2013 р. № 843-р [7] значиться першим номером в цьому списку. Вітчизняний олійно-жировий комплекс один з небагатьох сегментів економіки навіть в умовах спаду та кризи зумів не лише вистояти, але й навіть стрімко розвиватися, та зайняти лідируючі позиції на світовому ринку. За оцінками асоціації "Укроліяпром" 2016 році питома вага експорту олійно-жирової продукції в загальному експорті товарів з України склала 13%, в експорті продукції АПК – 30%, в експорті продукції харчової промисловості – 70%. [8]

Серед найвагоміших факторів, які сприяли прискореному розвитку галузі можна назвати наступні [9]:

- збільшення зовнішнього попиту споживання соняшникової олії на основі щорічного зростання чисельності населення світу - від 1,1% до 1,5%;

- населення віддає перевагу здоровому способу харчування, зменшуючи споживання тваринних жирів і збільшуючи споживання рослинної олії;

- спостерігається стійка тенденція до зростання технічного використання продуктів переробки олійних культур;

- собівартість виробництва соняшнику в Україні дорівнює собівартості вирощування цієї культури в Аргентині і становить 25% від собівартості вирощування цієї культури в країнах Європейського Союзу, а, скажімо, олійність українського соняшнику приблизно на 5-7% перевищує аргентинську;

- підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС надало можливість відміни 2% мита на українську соняшникову олію, внаслідок чого вітчизняна продукція стала більш конкурентоздатною порівняно з відповідними російськими аналогами в Європі.

Загалом, потужності з переробки насіння олійних культур на початок 2017 року за прогнозами перевищать 18 млн. тонн, що дозволяє переробляти весь вирощений урожай олійних. Однак як зазначала Благодир Л. М. [10], ще станом на 1.01.2015 р. мав місце "диспаритет між наявними переробними потужностями, які на той час становили 15, 232 млн. т переробки насіння олійних культур в рік, і сировинною базою, яка з урожайністю соняшника на рівні 19—20 ц/га, становила 10—11 млн. т в рік." Тобто існуюча нестача сировини майже у 5 млн. т на рік змушує підприємства простоювати, що негативно позначається на економічних показниках їхньої діяльності.

Не дивлячись на те, що за останні роки значно зросли потужності з переробки ріпаку та сої - на 2 млн. та 3,5 млн. тонн на рік відповідно, завантаженість вітчизняних потужностей з переробки цих культур не перевищує 30% [11]. Це викликає занепокоєння та потребує, на думку експертів, більш виважених заходів експортної політики щодо олійної сировини. В Україні діє мито лише на соняшник та льон у розмірі 10%, на інші олійні культури воно відсутнє. В цей час основні конкуренти України на ринку насіння олійних культур займають протилежну позицію відносно експортного мита. Наприклад, уряд Аргентини у 2013 році збільшив експортне мито на насіння олійних культур з 32% до 39%, в Росії воно становить 9,88%, але не менш 14,81 євро за тонну [9]. На наш погляд, Україна також повинна дбати про захист внутрішнього ринку сировини

для переробних підприємств. З цією метою, введення експортного мита на сою та ріпак, а також збільшення експортного мита на насіння соняшника сприятиме ефективнішому використанню сировини та більш повному завантаженню створених виробничих потужностей.

Також однією з причин існуючого дисбалансу є те, що переробні підприємства нарощують власні виробничі потужності якісніше та більш швидкими темпами, ніж це роблять виробники сировини. Адже суттєве зростання обсягів сировини досягалося екстенсивним шляхом - збільшувалися розміри посівних площ, про що свідчать дані таблиці 1.

Таблиця 1. Динаміка розмірів площі, з якої зібрано врожай олійних культур за 2010-2015 р.р.

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Олійні культури, тис. га	6588,6	6765,4	7143,5	7403,5	8000,4	8093,9
% від загальної посівної площі	24,4	24,4	25,7	26,9	29,4	30,1
Соняшник, тис. га	4525,8	4716,6	5081,7	5006,3	5212,2	5166,2
Соя, тис. га	1036,6	1110,3	1412,4	1337,1	1792,9	2135,6
Ріпак, тис. га	862,5	832,8	547,0	987,7	865,3	671,1

Джерело: розраховано автором за даними [12]

Якщо розглянути динаміку площі, яка засівається олійними культурами, то спостерігається тенденція до негативного її збільшення на 22, 85% у 2015 році порівняно з 2010 роком. Також відбувається зростання частки площ, відведених під олійні культури, від загальної посівної площі з 24,4% у 2010 році до 30,1% у 2015 році. Найбільш стрімкими темпами зростали площі під сою з 1036,6 тис. га у 2010 році до 2135,6 тис. га у 2015 році. Засівання соняшником також мало тенденцію до зростання з 4525,8 тис. га у 2010 році до 5166,2 тис. га у 2015 році. Площі, відведені під ріпак, постійно змінюються, однак у 2015 році мало місце скорочення до 671,1 тис. га., в той час, як у 2010 році дорівнювали 862,5 тис. га.

Певною мірою також відстають показники врожайності олійних культур, порівняно зі світовими значеннями. Так Капшук С. П. зауважує [13], що рівень урожайності соняшнику, до якого необхідно прагнути

складає 25-30 ц/га. За оцінками Чехової І. В. [14], потенційна урожайність сучасних гібридів соняшнику сягає 35 – 40 ц/га, сортів ріпаку – 45 – 55 ц/га, сортів сої – 23 – 25 ц/га. В той же час у 2015 році в середньому по країні врожайність соняшника сягала лише 21,6 ц/га, сої 18,4 ц/га, ріпаку - 25,9 ц/га .

Також для підприємств олійно-жирової галузі особливо гостро стоїть проблема сезонності в поставках сировини. Оскільки сировина знаходиться на ринку обмежений термін часу (вересень – березень), підприємства мають за цей час забезпечити власне виробництво сировиною до наступного врожаю. Тому, як слушно зазначає Черновол О.М. [15], саме в цей час переробні підприємства олійно-жирової промисловості змушені залучати значні фінансові ресурси для поповнення обігових коштів з метою закупівлі сировини. Також змінився напрямок завантаження виробничих потужностей. Якщо раніше більшість підприємств (олійно-екстракційні заводи, олійно-жирові комбінати) переробляли в основному сировину на давальницьких умовах (70 % – давальницької сировини, 30 % – власної), то останнім часом існує інша тенденція: 30 % – давальницька сировина, 70 % – власна. Окрім цього, на ринку сировини існує жорстка конкуренція, яка призводить до середньомісячного зростання цін на насіння соняшнику на 5 %. Це підштовхує підприємства закуповувати основні обсяги сировини в перші місяці закупівлі (вересень, жовтень, листопад), коли ціни на насіння є найнижчими. Отже, необхідність зменшення впливу рівня сезонності забезпеченості рівня сировиною стоїть досить гостро.

За таких умов у підприємств олійно-жирової галузі України загострюється необхідність застосування стратегії диверсифікації, яка дозволить частково вирішити існуючі проблеми та зберегти високий рівень конкурентоздатності продукції цієї галузі.

На користь застосування стратегії диверсифікації також свідчать результати аналізу рівня продуктивності праці на переробних підприємствах олійно-жирової галузі. Ті підприємства, які мають в своєму

продуктовому портфелі більше видів продукції, демонструють більш високі значення рівня продуктивності праці як в абсолютному виразі, так і якщо порівнювати динаміку темпів зміни самого показника продуктивності праці.

Таблиця 2 Динаміка рівня продуктивності праці підприємств олійно-жирової галузі України за 2011-2015 рр., тис. грн. / ос.

№	Назва підприємства	2011	2012	2013	2014	2015
1	ПАТ "Пологівський МЕЗ"	989,47	1195,19	1338,28	1835,54	3054,36
2	ПАТ "Креатив"	1908,37	3288,15	5482,48	5303,66	2138,24
3	ПАТ Вінницький МЖК"	220,24	191,43	209,67	342,58	2118,76
4	ПрАТ "Харківський жировий комбінат"	862,88	777,55	954,85	1089,73	1980,3
5	ПАТ "Львівський ЖК"	842,33	662,22	860,54	636,3	1424,15
6	ПАТ "Запорізький оліяЖК"	290,9	526,99	298,85	759,72	1250,97
7	ПрАТ з П „Дніпропетровський МЕЗ”	859,89	957,84	881,02	1467,86	1091,72
8	ПАТ "Кіровоградолія"	314,33	547,67	440,68	527,37	836,94
9	ПрАТ "Полтавський ОЕЗ - Кернел Груп"	365,28	410,48	249,24	407,24	634,2
10	ПрАТ "Мелітопольський МЕЗ"	596,18	820,14	935,3	1144,76	556,45
11	ПАТ "Одеський МЖК"	410,1	751,12	643,33	806,85	443,1
12	ПАТ "Чернівецький ОЖК"	221,42	154,8	169,98	239,1	377,17
13	ПАТ "Іллічівській МЖК"	161,71	504,08	227,68	278,86	416,28
14	ПрАТ " Вовчанський МЕЗ"	138,69	322,04	189,44	290,87	242,24

Складено автором за [16]

Найбільший рівень та темпи росту продуктивності праці демонстрував ПАТ "Креатив". За період з 2011-2014рр. рівень його продуктивності праці перевищував у 3,5-4,5 рази середній рівень аналогічних підприємств і склав 5303,66 тис. грн./ос. у 2014р. Однак у 2015р. підприємство зазнало зменшення рівня продуктивності праці більше ніж у 2,5 рази. В результаті чого перше місце за рівнем продуктивності праці у 2015 р. з позначкою у 3054,76 тис. грн. / ос. посів ПАТ "Пологівський МЕЗ". Суттєвого зростання рівня продуктивності праці у 2015 році також досяг ПАТ Вінницький ОЖК" - 2118,76 тис.

грн./ос., що у 6,2 рази більше, порівняно з попереднім роком. Загалом більшість підприємств даного сектору демонструють позитивну динаміку зміни рівня продуктивності праці. Хоча деякі з них мають і негативні тенденції. Серед таких можна назвати ПрАТ "Мелітопольський МЕЗ", ПАТ "Одеський ОЖК", ПрАТ "Вовчанський МЕЗ".

На наш погляд, існуючі позитивні зрушення в рівні продуктивності праці більшості підприємств можна пояснити використанням ними стратегії диверсифікації в своїй діяльності. Так, якщо аналізувати кількість видів продукції, які випускають підприємства, то ПАТ Вінницький МЖК" випускав у 2011 році - 3 види продукції, а у 2015 вже 11 видів. ПрАТ "Харківський жировий комбінат" у 2011 році - 2 види продукції, а у 2015 році - 6. ПАТ "Запорізький оліяЖК" у 2011 році - 4 види продукції, а у 2015 році - 7. ПрАТ "Полтавський олійно-екстракційний завод - Кернел Груп" у 2011 році - 3 види продукції, а у 2015 році - 15. В той же час, у більшості підприємств з суттєво меншим рівнем продуктивності праці, номенклатура продукції залишалася незмінною та/або мало чисельною. ПрАТ "Вовчанський МЕЗ" взагалі зменшив кількість з 3 позицій у 2011 році до 1-ї у 2015 році, в результаті чого і отримав найменше значення продуктивності праці порівняно з іншими підприємствами.

Таким чином, в умовах необхідності подолання негативних явищ та забезпечення можливостей для збільшення рівня продуктивності праці вітчизняним олійно-жировим підприємствам необхідно застосовувати стратегію диверсифікації для можливості розвитку своєї діяльності в майбутньому. Однак важливим аспектом використання стратегії диверсифікації є вибір підприємством напрямків для свого подальшого розвитку. Нами буде зроблена спроба окреслити ці можливі перспективи.

Одним з напрямків може стати розширення сировинної бази для переробки за рахунок використання більшої кількості видів сировини. Перспективним для вітчизняних підприємств олійно-жирового комплексу є ринок продукції переробки олійного льону, на якому діють лише одиничні компанії. Як зауважує Сарафонова І. С. [17], основними з них є

ТОВ "Факторія" та ПАТ "Ніжинський жировий комбінат", які переробляють до 95% олійного льону. Основними продуктами переробки льону на ринку є лляні олія та шрот. Основне застосування лляної олії має технічне призначення. Лляний шрот має високі поживні характеристики, містить 31 – 39% протеїну і є цінним концентрованим кормом та додатковим джерелом білка. Але використання його в Україні вкрай обмежене і відносно активно лляний шрот використовується лише в приватному секторі в районах його виробництва.

Також у якості сировими можуть виступати нетрадиційні джерела олій: кукурудза, зародки пшениці, конопля, бавовник, гірчиця, насіння кавуна, гарбуза, винограду, томатів, огірків, волоський та інші види горіхів, що володіють високою харчовою цінністю, біологічно активними і фармакологічними властивостями. Також можливе використання кісточок вишні, сливи, персиків, абрикосів.

Важливу роль в харчовій промисловості відіграє така продукція переробки олійних культур як фосфатидний концентрат. Фосфатидний концентрат – це складна та цінна група полярних ліпідів. У харчовій промисловості його використовують для виробництва лецитину, у кондитерській та хлібобулочній промисловості, а в сільському господарстві є високоенергетичним компонентом та джерелом ненасичених жирних кислот в комбікормах. За оцінками [17], в Україні виробляється близько 10% від потреби у фосфатидному концентраті, тому існують значні можливості у диверсифікації виробництва олійно-жирових підприємств, що також істотно вплине на їх прибутковість.

Значний потенціал і резерв для розвитку та розширення сфер діяльності переробних підприємств криється в активізація біопаливного напрямку. На виробництві твердих видів біопалива спеціалізуються близько 200 вітчизняних підприємств і цей ринок щорічно зростає на 15-20%. Більше того, існує значний потенціал щодо його зростання, адже майже 1,5 млн. т лушпиння соняшнику залишаються не використаними. Якщо весь обсяг лушпиння, який зосереджується на переробних

підприємствах, буде спрямовано на виробництво твердого біопалива і реалізовано, то показник додаткового прибутку становитиме 43,5 грн. на 1 тонну насіння. [18]

Виробництво пелет є одним з можливих варіантів використання цієї біомаси. Пелети мають можливість конкурувати з дешевшими традиційними джерелами енергії, що використовуються для опалення, однак внутрішній український ринок пелет все ще слаборозвинений, і більшість виробників залишаються експортоорієнтованими на європейський ринок. За оцінками [19], до 85% українських пелет експортується, що становить близько 2,5% європейського ринку пелет.

Частина відходів переробки льону також використовується в альтернативній енергетиці. Як зазначає Сарафонова І. С. [17], Ніжинський жировий комбінат частину лляної побічної продукції використовує для самозабезпечення енергією, іншу – переробляє на паливні пелети, які експортує в країни Європейського Союзу.

Стосовно сировини для біопалива з олійних культур, то пропозиція досить обмежена. На сьогодні в Україні намагаються залучати до біопаливної галузі сою, ріпак, але такий підхід не набув поширення і має локальний характер. Адже згадані культури на тверде біопаливо можливо використовувати лише у вигляді соломи. Разом з тим, уже зараз існують технічні можливості для збирання урожаю з використанням комбайнів, які виконують функцію збирання та тюкування соломи одночасно. Таким чином можна отримати додатковий дохід від збирання сої, ріпаку. Як зазначено у [18], на 1 тонну зібраного насіння сої та ріпаку припадає до 3 т соломи. За середньої урожайності сої 17,1 ц/га вихід соломи становить 51,3 ц/га, за урожайності ріпаку 22 ц/га соломи буде 66,0 ц/га. Ціна реалізації соломи – 500 грн./т. За цих умов, при реалізації соєвої соломи можна отримати 2550 грн./га додаткового прибутку, реалізація соломи з ріпаку забезпечить 3300 грн./га додаткового прибутку.

Також одним напрямків стратегії диверсифікації може стати виробництво теплової енергії, яке спрямоване на забезпечення не тільки

власних технологічних потреб, а й надання послуг іншим. Завдяки переобладнанню котелень для спалювання лушпиння соняшнику на підприємствах галузі зменшилася залежність від зовнішніх джерел теплової енергії, що дозволяє заощаджувати щорічно майже 350 млн. м³ газу [10]. За рахунок спалювання лушпиння передбачається поступовий перехід на режим повного самозабезпечення підприємств парою і електроенергією. Такі котли вже використовують ПрАТ «Мелітопольський олійноекстракційний завод», ПАТ «Кіровоградолія».

Перевагами стратегії диверсифікації вже ефективно користуються й інші підприємства олійно-жирової продукції. Наприклад, агропромислова група «Креатив», яка входить у ТОП-3 вітчизняних підприємств, які переробляють насіння соняшнику і є другим підприємством за обсягами експорту соняшникової олії, окрім цього виду діяльності спеціалізується на переробці сільськогосподарської продукції, виробництві кормової продукції для тваринництва та птахівництва, продуктів харчування та біопаливної продукції, також володіє заводом з виробництва пелет, має земельний банк.

Висновки. Сучасні умови бізнес-середовища підприємств олійно-жирової галузі України вимагають постійного пошуку шляхів зростання продуктивності праці для подальшого збереження високого рівня конкурентоспроможності продукції цієї галузі. Тому при розробці заходів, спрямованих на зростання продуктивності праці, компаніям слід серед іншого приділяти особливу увагу стратегії диверсифікації. Оскільки вона дозволяє підприємствам добитися не тільки зниження собівартості за рахунок більш повного використання сучасного високотехнологічного обладнання, але також заощадити значні кошти в результаті досягнення синергетичного ефекту. Крім цього стратегія диверсифікації сприяє нівелюванню залежності даних підприємства від сезонності в поставках сировини, яка є характерною для цієї галузі. Також вона надає можливість підприємствам додатково використати свої власні сильні сторони (такі, як знання, досвід, науково-технічні розробки) у інших сферах, а також

мінімізувати можливі ризики та непередбачуваності з боку зовнішнього середовища за рахунок розподілу капіталу серед різноманітних видів діяльності.

Література:

1. Ансофф И. Стратегическое управление [Текст] / И. Ансофф. – М.: Экономика, 1989. – 519 с.
2. Пересадько Г. О. Управління стратегіями диверсифікації промислових підприємств : дис. к.е.н. / Г.О. Пересадько; наук. кер. С.М. Ілляшенко. – Суми : СумДУ, 2008. – 254 с.
3. Конверсия: российский и французский опыт. Учебное пособие / Под ред. Соболева В.Ю., Удалова Ф.Е., Юрлова Ф.Ф. – Н. Новгород: Изд-во ННГУ, 1996.
4. Кундиус В.А. Диверсификация и ревитализация сельской экономики / В.А. Кундиус, В.В. Чермянина // Никоновские чтения. - 2009. - № 14. - С. 14-16.
5. Курганов, Ю.А. Международная кооперация – катализатор диверсификации и инноваций / Ю.А. Курганов // Российский внешнеэкономический вестник. – 2013. – № 10.
6. Ефимычев Н.А., Морозова, А.С., Удалов Ю.И. Диверсификация как способ повышения производительности труда и эффективности производства // Экономика и финансы Вестник Нижегородского университета им.Н.И. Лобачевского. Серия: Экономика и финансы. - 2007. - № 3. - С.168-170.
7. Про затвердження переліку пріоритетних галузей економіки Кабінет Міністрів України розпорядження від 14 серпня 2013 р. № 843-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/843-2013-%D1%80>
8. Офіційний сайт асоціації "Укроліяпром" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukroilprom.org.ua/>
9. Лозовський О. М. Основні тенденції формування експортного потенціалу олійно-жирової галузі України в умовах фінансової

- нестабільності / О. М. Лозовський // Економічний форум. - 2015. - № 2. - С. 90-98.
10. Благодир Л. М. Конкуренція в олійно-жировій галузі України: поведінковий і функціональний аспекти / Л. М. Благодир, Н. Г. Вигонюк // Вісник Вінницького політехнічного інституту, 2015. – № 6. – С. 35-42.
11. В 2016 році виробництво основних видів олійних в Україні склало 18,7 млн тонн Режим доступу: <http://agravery.com/uk/posts/show/v-2016-roci-virobnictvo-osnovnih-vidiv-olijnih-v-ukraini-sklalo-187-mln-tonn> (дата звернення 15.02.2017) – Назва з екрана.
12. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
13. Капшук С. Олійно-жирова галузь: ростемо, бо об'єдналися у команду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/ekonomichni-gektar/2488-oliino-zhyrova-galuz-rostemo-bo-obiednalsia-u-komandu.html>
14. Основні тенденції розвитку ринку олійних культур в Україні / І. В. Чехова, С. А. Чехов // Продуктивність агропромислового виробництва. економічні науки. - 2014. - Вип. 25. - С. 71-78.
15. Черновол О.М. Особливості формування собівартості на підприємствах олійножирової промисловості // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2011. – Вип. 20. – Ч. I. – С.253-258
16. Система розкриття інформації на фондовому ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://smida.gov.ua>.
17. Сарафонова І. С. Формування механізму регулювання діяльності підприємств на ринку олійно-жирової продукції : дис. канд. ек. наук : 08.00.04 / Сарафонова Інна Сергіївна – Вінниця, 2016. – 236с.
18. Митченко О. О. Основні напрями використання олійних культур у біоенергетичній галузі / О. О. Митченко, І. В. Чехова, С. А. Чехов // Продуктивність агропромислового виробництва. економічні науки. - 2014. - Вип. 26. - С. 88-97.

19. Манойленко О.В. Специфічні особливості олійно-жирової галузі як об'єктивна необхідність її державної підтримки / О.В. Манойленко, Т.А. Жадан // Інноваційна економіка. –2013. –№1 (39). – С. 12-15.

Орленко О. М. Диверсификация деятельности предприятия как условие роста производительности труда на масложировых предприятиях

Аннотация. В статье рассмотрены стратегии диверсификации деятельности предприятия как основного условия роста производительности труда и обеспечения конкурентоспособности отечественных масложировых предприятий. Осуществлен анализ показателя производительности труда на 14 отечественных масложировых предприятиях и установлено существование определенной зависимости между высоким уровнем производительности труда на предприятиях и количеством выпускаемых видов продукции. Предложены дальнейшие направления стратегии диверсификации для использования данной группой предприятий.

Ключевые слова: диверсификация деятельности предприятия, условия роста производительности труда, масложировые предприятия, направления диверсификации

Orlenko O. M. Company's diversification as a condition of labor productivity growth in the oil and fat enterprises

Summary. The article discusses the diversification strategy of the company as the basic condition of labor productivity growth and competitiveness of domestic oil and fat enterprises. The analysis of labor productivity index of 14 Ukrainian oil and fat enterprises and the existence of a certain relationship between the high level of labor productivity in businesses and the number of manufactured products. Future directions for diversification strategy for this group of enterprises are proposed.

Keywords: the diversification of the company, the condition of labor productivity growth, oil and fat enterprises, diversification directions